

7. Семенова Л. Ю. Проблеми та перспективи розвитку молодіжного ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / Л. Ю. Семенова // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Економіка”. – 2015. – № 2 (54). – С. 119–124.

8. Терно А. В. Молодіжний ринок праці: стан, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / А. В. Терно // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Економіка. – 2014. – № 14. – С. 87–95. – Режим доступу : <http://www.journals.urau.ua/index.php/2312-2404/article/view/39256>

9. Россохатський П. М. Основні напрями державного управління у сфері соціального захисту молоді [Електронний ресурс] / Россохатський П. М. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-1/doc/7/05.pdf>

10. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 24. – Ст. 243. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/conv>

11. Аналітична записка. Молодь на ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805>

12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm

13. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні [Електронний ресурс] : декларація від 15.12.1992 р. № 2859-XII // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 16. – Ст. 166. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

14. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 27.09.2013 р. № 532/2013. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013/conv>

15. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016–2020 роки : [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-p>

УДК 331.52

А. П. Гірман, кандидат політичних наук,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЗАЙНЯТОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

Розглянуто проблеми зайнятості в умовах спаду виробництва та фінансової розбалансованості економіки. Наведено характеристику суттєвих негативних змін на ринку праці в сучасній Україні та основні чинники нераціональної зайнятості.

© **А. П. Гірман, 2016**

Запропоновано найактивніше застосування гнучких форм зайнятості за допомогою різних аут-технологій залежно від стратегічних цілей підприємств.

Ключові слова: ринок праці; зайнятість; безпека зайнятості; державне регулювання; безробіття.

The article considers the problems of employment in the labor market of Ukraine in the conditions of recession and financial imbalances in the economy. The purpose of this article is to study the current status of employment of the population in terms of socio-economic security, as well as examining possible ways of attracting labour resources to active labor. The author believes that the subject of the research is not limited to the analysis of supply and demand. In addition to finding jobs that are relevant are aspects such as the stability of the workplace, achieve maximum job satisfaction and the employee, remuneration of labor, labor participation in the creation and distribution of national income.

In the article the characteristic of a material adverse change in the labor market in Ukraine and the main factors of irrational employment.

The author notes that given the significant deterioration in the socio-economic indicators of special importance is the development of a new concept of solving the problem of employment and unemployment. Most pressing in this area problem is the formation of a civilized labor market, based on the plurality of forms of ownership, freedom of entrepreneurial activity, labor activity and labor freedom.

The paper proposed a more active use of flexible forms of employment through out different technologies depending on the strategic objectives of enterprises. According to the author, a flexible labour market as the prevention of mass unemployment makes it possible to reduce the total number of unemployed people, providing work on acceptable terms.

Key words: labor market; employment; safety; government regulation; unemployment.

Постановка проблеми. Ринок праці та зайнятість населення посідають особливе місце в системі ринкових відносин. Більшість економічних, соціальних, демографічних явищ, що відбуваються в ринковій економіці, прямо чи опосередковано, повністю чи частково відображають процеси, що відбуваються на ринку праці. Адже сучасний стан ринку праці в Україні формується під впливом економічної ситуації, що характеризується тривалим спадом виробництва, фінансовою розбалансованістю економіки, недостатнім реформуванням господарського механізму.

Відповідно до Конституції України, соціально-економічне право визначено одним із найважливіших прав людини. Центральне місце посідає право на працю та, як його об'єктивна передумова, право на працевлаштування. Саме тому одна з найскладніших соціально-економічних проблем – це проблема зайнятості. Адже у нашій країні реальну загрозу для державного і суспільного благополуччя складає безробіття, яке набуває масового характеру. Відбувається зростання напруги на ринку праці, рівня та тривалості безробіття, поширюється розвиток вимушеної неповної та неформальної зайнятості, все більшого поширення набуває нелегальна трудова міграція тощо.

Отож у сучасних умовах проблема зайнятості набуває нового звучання як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Вирішення її означає створення ефективної економіки, здатної забезпечити соціальний прогрес суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами зайнятості та розробкою вирішення питань безробіття займалися такі науковці: А. Вольска, Л. Іванова, В. Никифорова, О. Лисюк, Л. Мельничук, О. Танасієнко, В. Федоренко, М. Денисенко, С. Бреус, Ю. Пінчук, Г. Штейн [1–8] та інші.

Проте до цього часу залишаються недостатньо опрацьованими питання, пов'язані з недосконалістю системи, що стосуються впливу нових форм і видів зайнятості на управління людським потенціалом в організації, а також регулювання соціально-трудових відносин при застосуванні нестандартних форм зайнятості, відсутності ефективної системи захисту інтересів усіх учасників соціально-трудових відносин.

Мета статті – дослідження сучасного стану зайнятості населення з позиції соціально-економічної безпеки, а також вивчення можливих шляхів оптимального залучення трудових ресурсів до активної праці за допомогою принципів інновацій у сфері зайнятості.

Виклад основного матеріалу. Нині все різноманіття підходів до трактування ринку праці у вітчизняній літературі можна звести до двох напрямів. Прихильники першого напрямку обмежують пропозицію ринку праці працездатним населенням, яке перебуває в пошуку іншої роботи, вперше вступає на ринок праці або шукає зайнятості після перерви в роботі. Хоча такий підхід правомірний як інструмент оперативного вирішення проблем зайнятості, він звужує проблему зайнятості і виводить зі сфери ринку праці інші, крім пошуку робочого місця, аспекти, – такі як стабільність робочого місця, досягнення максимальної відповідності роботи і працівника, питання винагороди праці, участі праці у створенні й розподілі національного доходу тощо.

Відомо, що структурні зрушення національної економіки призводять до суттєвих негативних змін на ринку праці зокрема до достатньо значних обсягів і рівня безробіття економічно активного населення і, як наслідок, до неефективного використання робочої сили. При цьому розвиток підприємництва, малого і середнього бізнесу та інші ринкові перетворення не в змозі на належному рівні розв'язати проблеми забезпечення ефективної зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення тощо. Один із негативних наслідків цих процесів – формування значного рівня вимушеної неповної зайнятості (“прихованого безробіття”), що перетворилося на характерну тенденцію сучасного ринку праці.

Проблема безробіття потребує негайного вирішення, тобто глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можна використовувати для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення продуктивної зайнятості активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально допустимого рівня.

З огляду на значне погіршення соціально-економічних показників, особливої актуальності в Україні набуває розробка нової концепції розв'язання проблеми зайнятості та безробіття. Найактуальніша у цій сфері проблема – формування цивілізованого ринку праці, заснованого на різноманітті форм власності, свободі підприєм-

ницької діяльності, трудової активності й свободі праці. Тенденція до зростання числа безробітних свідчить про необхідність вживання термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць (рис. 1).

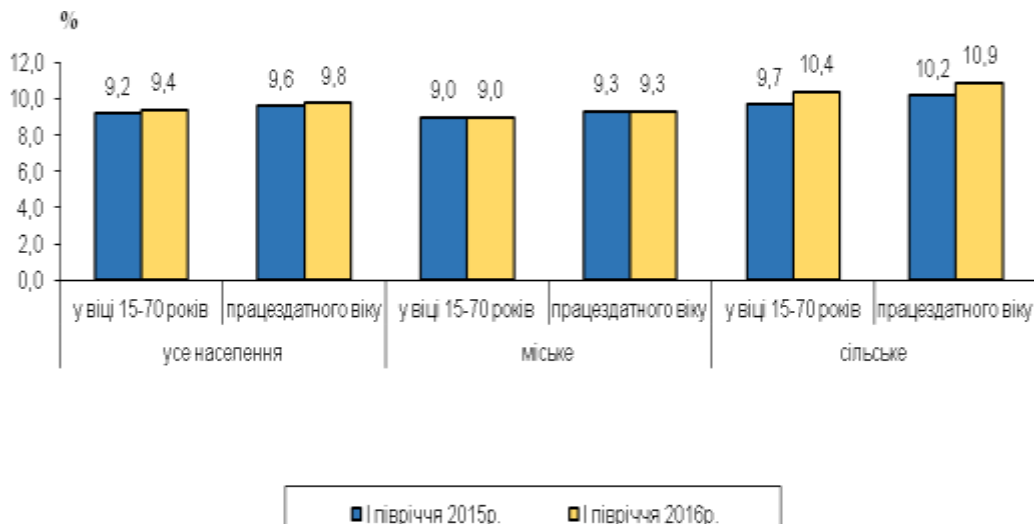

Рис. 1. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) у I півріччі 2015–2016 рр. (у % до економічно активного населення відповідної вікової групи) [9]

На рівень безробіття населення значною мірою впливає сезонність. Зокрема, спостерігалось суттєве зменшення цього показника у другому кварталі порівняно з першим кварталом. Аналогічні тенденції наявні й у країнах Євросоюзу, де рівень безробіття населення (за методологією МОП) у I кварталі 2016 р. склав 9,2 %, а у II кварталі – 8,6 %. Найвищий рівень безробіття спостерігався серед молоді віком 15–24 роки, а найнижчий – серед осіб віком 40–59 років.

Слід звернути увагу на те, що до складу безробітних не включено близько 2 млн селян, які живуть лише з присадибного господарства, особи, які працюють на “чверть ставки”, і ті, хто має тимчасові підробітки. Сюди ж віднесено близько 7 млн наших співвітчизників, які через відсутність роботи виїхали за кордон на заробітки.

Ускладнює ситуацію відсутність комплексного системного підходу до потреб кадрового забезпечення виробничої сфери як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, що призвело до зростання невідповідності між потребою у кваліфікованих кадрах і фактичною професійно-кваліфікаційною структурою пропозиції робочої сили. На сьогодні в Україні наявна тенденція невідповідності професійної структури безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, потребам у робочій силі.

Система забезпеченості кадрами має гнучко реагувати на зміни потреб виробництва, які виявлено на ринку праці (рис. 2).

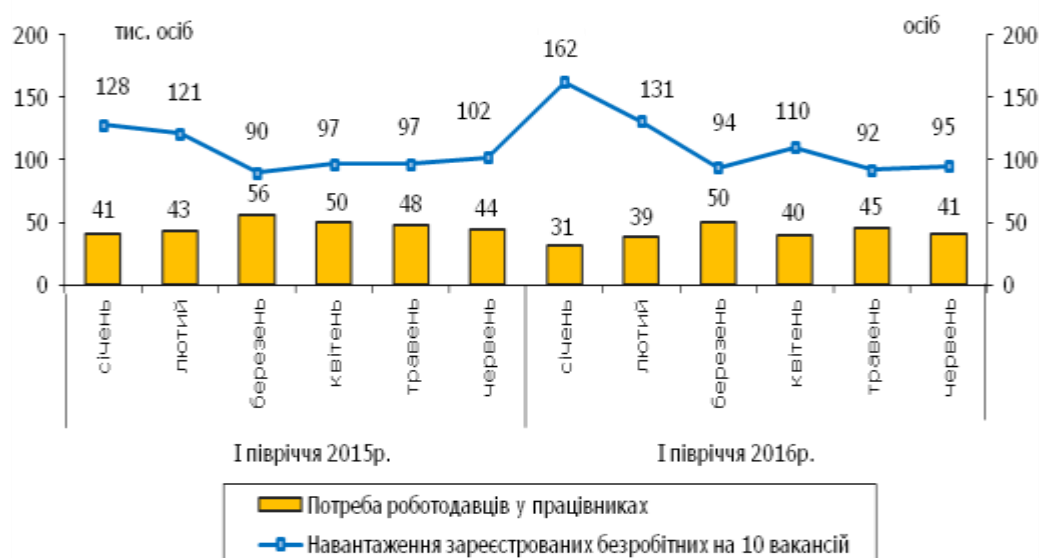

Рис. 2. Попит і пропозиція робочої сили на зареєстрованому ринку праці (на кінець місяця) [9]

У 16 регіонах України спостерігалось скорочення навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), а у восьми спостерігалось збільшення цього показника. Зазначений показник значно зменшився у Чернівецькій (з 201 до 103 осіб), Черкаській (з 269 до 190 осіб), Івано-Франківській (із 189 до 121 особи) та Кіровоградській (із 175 до 107 осіб) областях.

Зважаючи на те, що розвиток економіки будь-якої держави визначають наявними людськими ресурсами, їх здатністю до ефективної праці, а також наявністю умов для її здійснення, а саме можливістю займатись ефективною працею, – забезпечення зайнятості та її регулювання можна розглядати як чинник стійкого економічного зростання держави. Однак із зростанням безробіття посилюється загроза різкого зниження життєвого рівня трудящих, які втрачають постійну роботу. Зростає соціальна напруженість у суспільстві, розвивається страйковий рух, що характерно для незбалансованого ринку праці.

Як вважає О. С. Лисюк [6], основні чинники нераціональної зайнятості – це:

- скорочення сукупного попиту на робочу силу;
- політика уряду у сфері оплати праці;
- сезонні зміни у рівні виробництва в окремих галузях;
- зміни в демографічній структурі населення;
- рух робочої сили (професійний, соціальний, регіональний);

– структурні зрушення в економіці (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні), що виражаються у впровадженні нових технологій, згортанні виробництва в традиційних галузях, закритті технічно відсталих підприємств;

– проблема молодіжного безробіття (молодь без досвіду роботи зазнає найбільших труднощів у її пошуку, особливо офіційного працевлаштування);

– проблеми безробіття серед людей старшого віку.

Крім того, переважна частина сучасного ринку праці прив'язана до стабільних робочих місць на підприємстві. Але глобальні технологічні та економічні тенденції останніх років змінюють таку традиційну модель зайнятості, яка передбачає наявність конкретного роботодавця, безстроковий трудовий договір, зайнятість протягом повного робочого дня, чітко окреслені професійні позиції і перспективи кар'єрного просування. Поступово на зміну ключовим поняттям, пов'язаним із зайнятістю в постіндустріальному суспільстві (трудова біографія, трудовий договір, місце роботи, робочий час), приходять нові категорії, а саме: мобільне робоче місце, гнучкий графік, строковий трудовий договір. З'явилися нові форми взаємодії суб'єктів ринку праці – гнучкі (нестійкі) форми зайнятості.

Застосування нестандартної зайнятості пов'язано із загальною тенденцією до змін у її структурі, яка проявляється у рості зайнятості в секторі послуг та її зменшенням у виробничих секторах.

Наразі існує чимало різних варіантів зайнятості, пов'язаної з нестандартними формами, зокрема такі як: повна зайнятість за умов гнучких форм організації робочого часу; неповна зайнятість; тимчасові працівники; зайнятість на засадах вторинної зайнятості; зайнятість на основі договорів цивільно-правового характеру; надомна праця; праця за викликом; дистанційна зайнятість; позикова праця (лізинг персоналу, аутстафінг персоналу, аутсорсинг персоналу); неформальна зайнятість.

Тобто на ринку праці існує можливість вибору різних аут-технологій залежно від стратегічних цілей підприємств. Проте ідентифікація можливостей та потенційних ризиків, з якими пов'язані гнучкі форми зайнятості, має вирішальне значення у ході прийняття рішення про доцільність входження в систему позикової праці для обох сторін трудових відносин. Так, можливості та ризики роботодавця можуть бути різноманітними (рис. 3).

Розроблення методики оцінки соціально-економічної ефективності позикової праці з позицій роботодавця і працівника розширить інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських рішень, пов'язаних зі стимулюванням, продуктивністю, умовами цього виду праці, конкурентоспроможністю його суб'єктів.

Для працівників, які мають можливість використання гнучкої зайнятості, своєю чергою, спрощується проблема працевлаштування, оскільки з'являється новий спосіб співпраці між працівником та його роботодавцем. У розвинутих країнах дистанційна зайнятість посіла чільне місце серед інших видів зайнятості працездатного населення. В Україні ж широке впровадження нестандартних форм зайнятості в умовах кризового стану економіки стає визначальним кроком до соціально-економічної захищеності людини, адже для більшості з нас робота – практично єдина можливість для існування, основна форма реалізації себе як особистості.

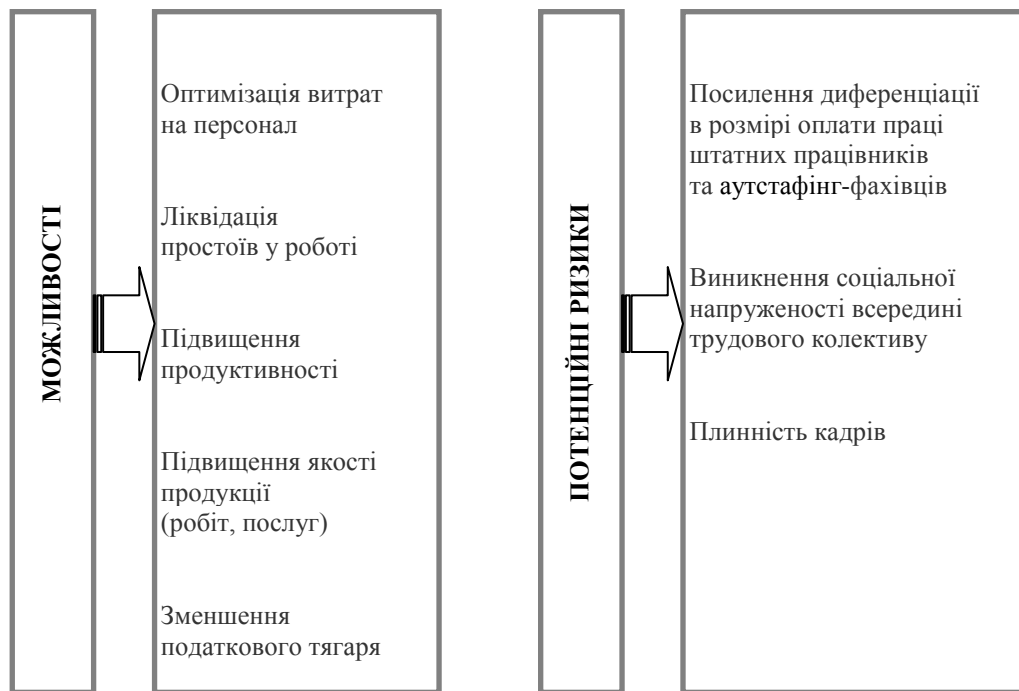

Рис. 3. Переваги та недоліки застосування гнучких форм зайнятості (з позиції роботодавця)

Джерело: розроблено автором

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи викладене, слід підкреслити, що розв'язання наболілих проблем ринку праці в Україні можливо шляхом більш активного застосування нестандартних форм зайнятості. Нині гнучкий ринок праці являє собою інститут надання будь-яких форм реалізації економічної (трудової) активності, що передбачає вихід за межі нормальної тривалості робочого дня (тижня) і цілорічної зайнятості, підписання тимчасових (зокрема, короткотермінових) трудових контрактів тощо. Разом з тим, поява таких форм не викликана прагненням запобігання масовому безробіттю, а має більш глибокі причини. На думку сучасних економістів, гнучкий ринок праці дає можливість скоротити загальну чисельність незайнятого населення, дає роботу на умовах, прийнятних для окремих категорій громадян (жінок, молоді, людей похилого віку тощо); збільшити (або принаймні зберегти при скороченні обсягів виробництва) кількість зайнятих за рахунок розділу їх між працюючими і скорочення робочого часу; розширити можливості працевлаштування безробітних та зайнятості за нестандартними організаційними формами (нестандартний робочий день або тиждень, строкові контракти тощо).

Український ринок зайнятості поступово переймає зарубіжний досвід у різних аспектах, у тому числі запроваджується гнучка зайнятість на офіційному рівні. Для її розвитку потрібно сформувати умови правового забезпечення і регулювання відносин такої роботи.

Список використаних джерел:

1. Вольська А. О. Аспекти розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / А. О. Вольська. – Режим доступу : http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v2/NV-2012-v2_25.pdf
2. Іванова Л. В. Застосування нестандартних форм зайнятості на сучасному ринку праці / Л. В. Іванова, В. Г. Никифоренко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49), Ч. 1. – С. 109–115.
3. Лисюк О. С. Проблеми, особливості та перспективи розвитку праці в Україні [Електронний ресурс] / О. С. Лисюк. – Режим доступу : https://www.docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Ffej.kherson.ua%2Fjournal%2Feconomic_13%2F111.pdf&name=111.pdf&lang=uk&c=580fc7ed0be9&page=1
4. Мельничук Л. С. Основні проблеми зайнятості населення України [Електронний ресурс] / Л. С. Мельничук. – Режим доступу : <http://www.lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2012/189-177-20.pdf>
5. Сопріячук О. П. Проблеми ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Сопріячук. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63732.doc.htm
6. Танасієнко Н. П. Ринок праці в Україні: стан, проблеми розвитку та тенденції [Електронний ресурс] / Н. П. Танасієнко. – Режим доступу : https://www.docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fwww.nbuv.gov.ua%2Fold_jrn%2FSoc_Gum%2FVchnu_ekon%2F2011_6_1%2F118-122.pdf&name=118-122.pdf&lang=uk&c=58176f197209&page=4
7. Ринок праці в Україні: аналіз стану та перспектив розвитку [Електронний ресурс] / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, С. В. Бреус, Ю. Б. Пінчук // Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – Режим доступу : https://www.docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Frpzn_2012_1_4.pdf&lang=uk&c=580fc449355d&page=1
8. Штейн Г. Проблеми зайнятості молоді на ринку праці: порівняльний аналіз досвіду України та Європейського Союзу / Григорій Штейн // Схід. – 2015. – № 5. – С. 100–105.
9. Документи Державної служби статистики України: статистична інформація [Електронний ресурс] / Демографічна та соціальна інформація; Ринок праці; Зайнятість та безробіття. – Режим доступу : http://www.ukrstat.org/operativ/menu/menu_r/rp.htm